

بویّه - باویه

بویه، آل - آل بویه

بُویّه‌ی، ناصربن ابراهیم، فقیه و شاعر شیعی قرن نهم. در آحسا به دنیا آمد، در جوانی به جبل عامل رفت و تا آخر عمر در عینا ساکن شد. چنانکه از شهرتش پیداست، از نسل آل بویه است؛ اجداد او مقبره‌ای خانوادگی در نجف دارند که به مقبره السلاطین شهرت دارد (حرّ عاملی، ج ۱، ص ۱۸۷-۱۸۸؛ افندی اصفهانی، ج ۵، ص ۲۳۲-۲۳۳). وی از شاگردان شیخ ظهیرالدین عاملی (متوفی ۸۵۲) در عینا بود (امین، ج ۱۰، ص ۲۰۲) و از زین‌الدین علی بن محمد بیاضی، مؤلف الصراط‌المستقیم و جمال‌الدین احمد عینائی، اجازه [روایت] داشت (آقابزرگ طهرانی، ۱۳۶۲ ش، ص ۱۴۳؛ افندی اصفهانی، ج ۵، ص ۲۳۵). مرگ او را بر اثر طاعون فراگیر در ۸۵۲ یا ۸۵۳ ذکر کرده‌اند (حرّ عاملی، ج ۱، ص ۱۸۷؛ مدرّس تبریزی، ج ۱، ص ۲۸۹؛ قمی، ج ۲، ص ۸۹؛ افندی اصفهانی، ج ۵، ص ۲۳۴؛ امین، همانجا).

مهمترین اثر بویهی، شرح الابحاث المفیده فی تحصیل العقیده علامه حلی در کلام است که نسخه اصلی آن در کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود (آقابزرگ طهرانی، ۱۴۰۳، ج ۱۳، ص ۵۷). از دیگر آثار اوست: رساله‌ای جامع در حساب؛ حاشیه بر قواعد علامه؛ و حواشی بسیار بر کتب فقه و اصول (مدرّس تبریزی؛ امین، همانجا؛ افندی اصفهانی، ج ۵، ص ۲۳۳). افندی در خزانه شیخ صفی در اردبیل، نسخه‌ای از

بود که دیوارهای مُشرف به دریای اطراف استانبول را رنگ کرد تا دشمن به خرابی آن پی نبرد. همچنین، خانه‌هایی را که در ردیف بُرج‌های بین محله‌های آخورقایی و یدی‌قله [= هفت بُرج] قرار داشت تخریب کرد. به این علت، شماری از مردم استانبول خانه‌های خود را فروختند و به قسمت آسیایی شهر نقل مکان کردند. بسته شدن تنگه چناق قلعه، در پی حمله ناوگان ونیز، سبب گرانی و قحطی در استانبول شد.

از طرفی نیز، بعضی از واعظان، محمدپاشا را رشوه‌خوار و ستمگر معرفی می‌کردند؛ و مسعودافندی نیز با مراجعه به والده سلطان، بر عزل محمدپاشا تأکید می‌کرد. مسعود افندی همچنین دسیسه‌ای چید تا سلیمان دوم به جای محمد چهارم بر تخت نشیند، اما نقشه‌اش آشکار، و خود به بورسه تبعید و در آنجا اعدام شد. بدین ترتیب، محمدپاشا از یکی از دشمنان خود رهایی یافت. همراه با این حوادث در استانبول، جنگ عثمانی و ونیز هم شدت گرفت. سرانجام، چون محمدپاشا نتوانست سپاه و ناوگان خود را بموقع برای مقابله با دشمن آماده کند، از سمت خود برکنار شد (۴ ذیحجه ۱۰۶۶) و کوپرلی محمدپاشا جانشین او گردید. محمدپاشا مدتی در یدی‌قله زندانی، و سپس به مال‌قره تبعید شد، اما، بعدها به او اجازه دادند که به استانبول بازگردد. محمدپاشا حدود ده سال در عمارت خود، در مجاورت خانقاه شاه‌سلطان در محله ایوب، زندگی کرد و در رجب ۱۰۷۶ درگذشت. محمدپاشا در حلب دارای اموال غیرمنقول و موقوفاتی بوده است. به نوشته منابع، محمدپاشا در جوانی، بویّه به سبب دل‌ورهایش در جنگها شهرت داشت، ولی در سالخوردگی، در مقام صدراعظمی، موفق نبود.

منابع: محمد نریا، سجل عثمانی، استانبول ۱۳۰۸/۱۳۱۵، ج ۴، ص ۱۷۵-۱۷۶؛ طوبقایی سرای موزه سی آرشیوی، ش ۷۲۴۶؛ عثمان‌زاده احمد نائب، حلیقه الوزراء، استانبول ۱۲۷۱، قریک ۱۹۶۹، ص ۱۰۳-۱۰۴؛ مصطفی نیما، تاریخ، استانبول ۱۲۸۰، ج ۴، ص ۴۵۹-۴۶۰، ج ۶، ص ۱۶۷-۱۶۹، ۱۹۵-۱۹۳، ۲۱۹-۲۱۷؛ رجیحی حسین، تاریخ، طوبقایی سرای موزه سی کتبخانه سی، امانت خزینه سی، ش ۱۲۲۵، گ ۵ب، ص ۵۴؛ Hüseyin Aynarsaraylı, *Vefayât-Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl*, ed. Fahri Ç. Derin, Istanbul 1978, 19; İsmail Hami Danişmend, *Izahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Istanbul 1947-1955, III/1, 294-302, III/2, 412-414; Canan Doruk, "Boynuyaralı Mehmed Paşa", BA thesis, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1968, no. 1645; TA, s.v. "Mehmed Paşa, Boynueğri"; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1947-1959, III/1, 294-302, III/2, 412-414.

/ عبدالقادر اوزجان، با اندکی تلخیص از (د. ا. د. ترک) /

دو صفحه از کتاب شرح الابحاث المفیده فی تحصیل العقیده علامه حلی. اثر بویهی

ذِکْرِی الشَّیْعَةِ فِی احْکَامِ الشَّرِیْعَةِ اثر شهید اول، محمد بن مکی، را با حواشی بویه دیده که تاریخ کتابت حواشی ۸۵۱ بوده است (افندی اصفهانی، ج ۵، ص ۲۳۴). بویه شعر نیز می‌سرود و نمونه اشعارش در ریاض العلماء (همان، ج ۵، ص ۲۳۳-۲۳۴) به نقل از حرّ عاملی (همانجا) و نیز در اعیان الشیعه (امین، همانجا) آمده است.

منابع: محمد محسن آقابزرگ طهرانی، الذریعه الی تصانیف الشیعه، چاپ علی نقی منزوی و احمد منزوی، بیروت ۱۴۰۳/۱۹۸۳؛ همو، طبقات اعلام الشیعه، جزء: الضیاء اللامع فی القرن التاسع، چاپ علی نقی منزوی، تهران ۱۳۶۲ ش؛ عبد الله بن عیسی افندی اصفهانی، ریاض العلماء و حیاض الفضلاء، چاپ احمد حسینی، قم ۱۴۰۱؛ محسن امین، اعیان الشیعه، چاپ حسن امین، بیروت ۱۴۰۳/۱۹۸۳؛ محمد بن حسن حرّ عاملی، اصل الآمل، چاپ احمد حسینی، ج ۱، بغداد ۱۳۸۵/۱۹۶۵؛ عباس قمی، کتاب الکنی و الالقاب، صیدا ۱۳۵۷-۱۳۵۸، چاپ انتقم [بی تا]؛ محمد علی مدرس تبریزی، ریحانة الادب، تهران ۱۳۶۹ ش.

/ محدّد هائی ملازاده /

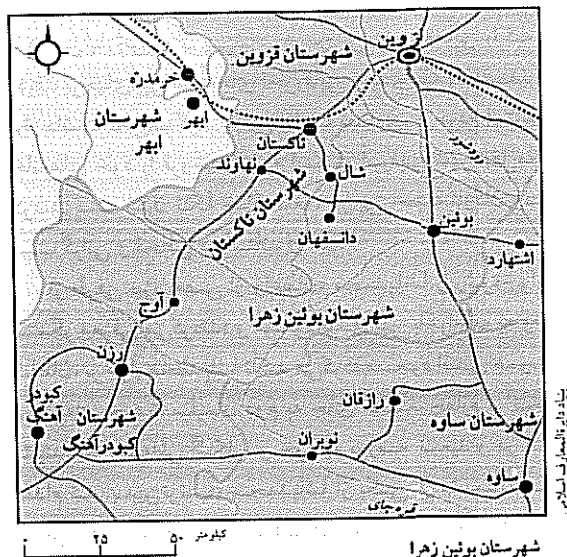
بویه رازی، محمد بن محمد - قطب الدین رازی، محمد بن محمد

بویان - آل بویه

بویان زهرا، شهرستانی در جنوب استان قزوین (با جمعیتی در حدود ۱۸۰'۰۰۰ تن در ۱۳۷۵ ش). از شمال به شهرستانهای قزوین و تاکستان، از مشرق به شهرستان کرج (در استان تهران)، از جنوب به شهرستانهای ساوه (در استان مرکزی) و رزن (در استان همدان) و از مغرب به شهرستانهای ابهر و خدابنده (در استان زنجان) محدود است. مشتمل بر بخشهای مرکزی، شال، رامند و آوج (آوه) یا چهارده دهستان است. چند شهر به نامهای شال، دانشفهان، آوج و بویان (مرکز شهرستان) دارد.

قسمتی از رشته کوه خرقان (با جهت شمال غربی - جنوب شرقی) و رشته کوه افشاریه (مرتفعترین قله به نام رامند با ۲۵۸۰ متر در جنوب دو یزن) و کوه جوشالو (بلندترین قله حدود ۲۰۷۰ متر در مشرق دو صادقلو در هفده کیلومتری جنوب شرقی بویان) در این شهرستان قرار دارد.

بادهایی که در بویان زهرا می‌وزند عبارت‌اند از: (۱) باد میه/ میه (باد بسیار سرد که از جهت شمال غربی و در تمامی

فصول می‌وزد؛ ۲) باد راز (باد بسیار گرم که از جهت جنوب شرقی می‌وزد)، و مردم می‌گویند در سالی که باد راز زیاد باشد، انواع آفت نیز فراوان خواهد بود؛ ۳) باد قافازان؛ ۴) باد طالقان (آل احمد، ص ۴۷-۴۸). اراضی مزروعی آن را خررود و قنات و چشمه‌ها آبیاری می‌کنند. از چشمه‌های مهم آن، چشمه علی در نزدیکی ده کلنجین (حدود ۳۵ کیلومتری مشرق آوج) است. زراعت در اراضی بویان زهرا در واحدهای کار زراعی به نام بئه صورت می‌گیرد. به گزارش آل احمد (ص ۲۴) محل سکونت هر بئه در یک ده مجزا و به نام همان بئه است، حتی قبرستان هر بئه جداگانه است.

از گیاه، گل گاوزبان، خاکشیر، کاسنی، قدومه (تودری^۱) و از زیا، آمو، روباه، شغال، خرگوش، کبک، تیهو و شاهین دارد. محصولات عمده آن، گندم، جو، چغندر قند، پنبه، پسته، انگور، سیب و زردآلو است. دامداری آن اهمیت دارد و گوسفند نژاد افشار و مهربان آن مشهور است. از صنایع دستی، قالی‌بافی، گلیم‌بافی و جاجیم‌بافی دارد. دارای صنایع کوچک تولید خوراک دام و مایع پاک‌کننده است.

راه کرج - همدان و راه قزوین - ساوه از آن می‌گذرد. گردنه آوج (ارتفاع ۲۶۰۰ متر) سر راه قزوین - همدان، نزدیک شهر آوج در حدود ۱۱۱ کیلومتری جنوب غربی شهر قزوین، واقع است. بویان زهرا، زیارتگاههایی به نام امامزاده محمد طاهر در آوج که پس از زلزله ۱۳۴۱ ش مرمت گردید، امامزاده جعفر در ابراهیم‌آباد [نام محلی آن پرموه] و امامزاده علی اکبر سگزآباد [نام محلی آن سزگوه] دارد (ورجواند، ص ۲۶۶، ۳۴۸؛ سازمان